

INTERJÚ

MEDGYES PÉTER

„Nem jó az a nyelvóra, ahol egyszer sem nevetnek a gyerekek”

Interjú Pataki Pállal

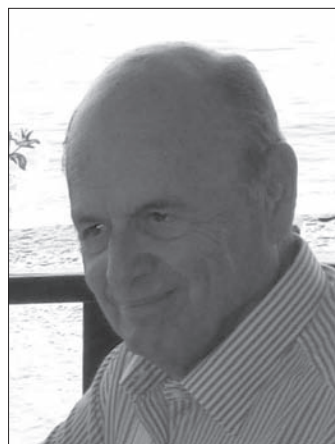
Pataki Pált ezer éve ismerem. Egyszerre kerültünk a Radnótiba, ahol nemcsak a gyerekeket, hanem egymást is tanítottuk a lyukasóráinkban: ő engem franciára, én őt angolra. Egyazon évben nyertünk a tankönyvpályázaton, és nagyjából egyidőben mondtunk búcsút a közoktatásnak. Köztisztviselőként mindketten könyökvédőt hordtunk, majd felvitte az isten a dolgunkat. Ma már Pali is, én is de jure nyugdíjasként, de facto munkamániásként múltatjuk az időt. És időnként elcsacsogunk egymással, ha éppen nincs jobb dolgunk.

Mindenekelőtt mesélj a saját nyelvtanulásodról!

Kisiskolás koromtól németórára jártak a bátyámmal együtt. A házunkban lakó Robicsek bácsinál kezdtük, nyugdíjas ügyvéd volt, aki elsősorban nyelvtanozott velünk. Apám persze háborgott, hogy nem tudunk egy Glas Wassert sem kérni, de nekem nagyon megnyerte tetszésem a főnévragozás. Különösen az, hogy amikor a többes részes esetben álló főnév végéről lefelejtettük az n-t, Robicsek bácsi mindig a könyökére mutatott, jelezve, ez már a könyökén jön ki. Én bizony akkor szerettem meg a grammatikát. Utána Szilágyi Magdi néninél folytattam a németet, aki Újlipótváros legműveltebb, több nyelven beszélő magántanára volt. Néhány kiváló operaénekes is hozzá járt olaszul tanulni. Nála sok irodalmi szöveget olvastam, verset tanultam, mindig elmagyarázta a történelmi és mitológiai utalásokat. Apám gyakran összefutott vele, és felrótta, hogy nem elég praktikus a nyelvtudásom. Magdi néni fölényesen elhárította a bírálatot: a legfontosabb, hogy a fiú műveltséget szív magába. Ez tagadhatatlan volt. Magdi néni rengeteget járt operába, színházba, moziba, az óra elején mindig beszámolt az élményeiről, a művészvilág friss pletykáiról. Imádtam a témát, már csak azért is, mert színésznek készültem.

Mint sokan mások is, akik végül a tanári pályán kötnek ki... De ott még nem tartunk. A gimnáziumban milyen nyelvet tanultál az orosz mellett?

Latint, ami tovább erősítette a grammatika iránti vonzódásomat. Abban a kivételes szerencsében volt részem, hogy a legendás magyartanár, Bada Gyula volt az osztályfőnököm a Bolyaiban. Nekünk latint is tanított. Igazi varázsló volt: a latinórákon

latinul beszélt hozzánk, amit tőlünk természetesen nem várt el. A latin érettségire csak néhányan jelentkezünk, hiszen nem volt kötelező, s ott történt a csoda. Az természetes volt, hogy a kihúzott tételt, Ovidius életét latinul kellett elmondanom. Ám utána az érettségi elnök váratlanul latinul tett fel nekem egy-két kérdést a mindennapi életemre vonatkozóan. És én tudtam rá felelni: latinul! Miként a többi vizsgázó is. Elképesztő, egyszeri élmény volt. Bada hihetetlenül szuggesztív személyiség volt, rengeteget tanultam tőle a tanári szakmáról, jóllehet, mondom, színész szerettem volna lenni.

És miért nem lettél az?

Mert nem vettek fel a Színművészetre. A vizsgára is már csak illendőségből mentem el, addigra már lebeszéltek róla.

Kik?

Például Bada tanár úr, aki azt mondta: – Palikám, neked túl finom a lelked, a színészi pálya viszont durva. Menjél az orvosi egyetemre! – Hát ez nem volt valami jó ötlet, mert ha vért láttam, az ájulás környékezett. Mivel a színészetet az egész környezetem ellenezte, már harmadikban beláttam, hogy más egyetemre is jelentkeznem kell. A színház mellett a nyelvtanulás vonzott leginkább, így a bölcsészkart céloztam meg. Logikus választásnak tűnt a német–latin szakpárosítás, mert németből akkor már erős voltam, latinból pedig remekeltem: az Ókortudományi Társaság országos versenyén is helyezést értem el. Ám amikor kiderült, hová készülök, mindenki nekem esett: – Megőrültél? Hogy fogsz a latinból megélni?

Te pedig hallgattál az okos szóra.

Igen. Szerencsére volt még egy nyelv a tarsolyomban, a francia, amit a német mellett szórakozásból tanultam egy ideje.

Miért pont a francia?

Ennek családi oka van. Tudniillik apám tizenkilenc éves korában, munkanélküli szücssegédként kiment Franciaországba. Hat évet dolgozott kint, nagyon jól beszélte a hétköznapi nyelvet, szinte akcentus nélkül. Rajongott a franciákért, és ezt belém oltotta.

Csak nem tőle tanultál?

Na, az vicces lett volna, mert a grammatikát mélyen megvetette, és nem ismerte a francia helyesírást sem. Ugyanakkor kiválóan kommunikált szóban, úgy, ahogy 1927 és 1933 között a francia munkások között megtanulta. Az a fantasztikus, hogy hatvan évvel később is remekül társalgott franciául. Én Magdi néninél kezdtem a franciatanulást, de amikor kiderült, hogy itt egyetemi felvételizésről lesz szó, átirányított a lányához, a zseniális Szilágyi Évához, mondván, hogy ő sokkal jobb franciás, és sokkal keményebb tanár. Éva másfél évig tanított heti 2×1 órában, és olyan hatékonyan, hogy elsőre felvettek az egyetemre.

Ezek szerint megúszta a katonaságot. Mázlista!

A felvételin Corneille drámáiról áradoztam.

Annyira szeretted őket?

Nem mondanám. Ellenben tudomásomra jutott, hogy Süpek Ottó tanár úr felvételiztet, akinek a klasszicizmus volt a szakterülete. Sejtettem, hogy a vizsgán megkérdezik a jelölttől, kit szeret a francia irodalomból. Nagyon szerettem Martin du Gard *Thibault*

család-ját, de arra gondoltam, hogy a legtöbben 19-20. századi regényekről fognak beszélni, Süpek tanár úrnak viszont imponálni fog, ha én az ő korszakát említem. Szóval erre készültem, és bejött.

Hogy ment a francia?

Eleinte vért izzadtam. Az első évben nem restelltem továbbra is különórára járni Szilágyi Évához. Így a vizsgákra már csupa jelest kaptam. A német nem okozott gondot, sőt privilegizált helyzetben voltam, mert a népes évfolyamon túlnyomó többségben voltak a lányok, és a kevés fiú sem mindig járt az előadásokra. Híres történet, amikor Krammer Jenő bácsi így kezdte az irodalom-előadását: „Meine Damen und... Herr Pataki.”

Az egyetemen kik voltak a legjobb tanáraid?

A Német Tanszéken a legnagyobb hatást a nagyszerű nyelvész, Juhász János gyakorolta rám. Nagyon igényes, szuggesztív tanáregyéniség volt, akitől az évfolyamtársaim nagy része reszketett. Egyébként tőle kaptam életem egyik legnagyobb szakmai elismerését, amikor ötödéves koromban arra kért, tanítsam a fiát németre.

Miért nem ő tanította?

Mert nem bírta vele.

Milyen emlékeket őrzöl a Francia Tanszékről?

Ott Kelemen Tibornétól tanultam a legtöbbet; ő szerettette meg velem a leíró nyelvészetet, később hozzá írtam a doktori disszertációm. Ő volt a gimnáziumi francia tankönyvsorozatomban lektora is, sőt társszerzőnek engem kért fel az egyetemi leíró francia nyelvtan megírásához.

A két nyelv közül melyik áll közelebb a szívedhez?

Nézd, a német nyolcéves előnnyel indult, és újabb lendületet kapott harmadéves koromban, amikor egy tanévet a lipcsei egyetemen tölthettem. Franciát úgy kezdtem tanítani, hogy még nem juthattam ki a nyelvterületre. Egy évvel korábban még egy franciaországi nyári egyetemista táborba sem engedtek kiutazni, pedig azt a francia kommunista párt szervezte az ELTE KISZ szervezettel együttműködésben. Ez már a második eset volt, hogy elutasították az útlevélkérelmemet. Ekkor bementem az útlevélosztályra, ahol megkérdeztem, mi a baj velem. Szó szerint ezt felelték: „Még nem bizonyította be, hogy visszajön kintről”.

Csiki-csuki... Ugorjunk egyet! 1969-ben diplomáztál. Hogy alakult utána?

Nem igazán tudtam, mit akarok csinálni utána. Akkoriban nem kellett attól tartani, hogy nem talál az ember állást, ráadásul kitűnő eredményeim voltak. 1968 szeptember elején váratlanul eldőlt a sorsom. Az ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium azzal fordult a Német Tanszékhez, hogy sürgősen kerítsen egy német–francia szakos végzős hallgatót óraadónak, és a tanszék engem ajánlott. Krammer tanár úr azt is elárulta, hogy ha bevalok, a következő tanévtől teljes állás várhat ott rám. A Radnóti akkor is nagyszerű iskola volt.

Szóval nem sokat haboztál.

Másnap behívott a Radnóti igazgatója, Lukács Sándor, aki Bada tanár úr után életem második meghatározó pedagógus személyisége volt, és rögtön három csoportot bízott rám: két kezdő franciást és egy másodikos németest. Sajátos módon egyszerre voltam

ötödéves tanárjelölt és teljes jogú tanár. Gyorsan elolvastam a kötelező tankönyveket, amelyekhez szerencsére készült egy órákra lebontott tanári kézikönyv, és másnap már mentem is megtartani az első franciaórát.

Vagyis rögtön bedobtak a mélyvízbe.

Így történt. És képzelj el, vidáman lubickoltam! Csodálatos időszak kezdődött. Rájöttem, hogy imádok tanítani. Csak jóval később értettem meg, hogy azt, ami a színészetben vonzott, a tanításban élhetem át. Hiszen itt is alapvetően fontos, hogy optimális hangulatot teremts, felkeltsd és ébren tartsd az érdeklődést, szeressenek a veled szemben ülők. Fontos a jó ritmusérzék is. Annyi előnyöd van a színésszel szemben, hogy itt folyamatosan lemérheted a tevékenységed hatását. A tanári pályán otthon éreztem magam.

Azt mondd, Lukács igazgató nagy hatással volt rád. Miért?

Az ő felfogása az volt, hogy az iskola a gyerekekért van, a cél az ő boldogulásuk. Ne felejtjük el, hogy a hatvanas évek végén jártunk, amikor a szocialista embertípus kinevelése volt a hivatalos cél. Lukács például abszurdnak tartotta a „Világnézetünk alapjai” tantárgy elnevezését, és „Filozófiá”-t íratott az iskolai órarendbe. Nekem különösen fontos volt, hogy az általa kialakított fakultatív rendszerben tágabb tér nyílt a nyugati nyelvek oktatására. Lukács meggyőződése volt, hogy a tanulás sokkal eredményesebb, ha a tanulók jól érzik magukat az iskolában. Nyitott volt a kísérletezésre, megbízott a tanároknak. Amikor rendhagyó ötlettel fordultam hozzá, többnyire azt válaszolta: „Rajta, csináld meg, ha jónak látod!” Inspirált és biztosságot adott. Kötődtem hozzá, szerettem az általa létrehozott világot.

Pályád elején tehát németet és franciát tanítottál. Azt még nem mondtad el, végül is miképpen nyert a francia.

A diploma megszerzése után véglegesítettek a Radnótiban, majd egy évre rá végre kimehettem Franciaországba. A párizsi École Normale Supérieure évente egy végzett franciaszakos ösztöndíjast fogadott Magyarországról, és az 1970/71-es tanévre engem küldtek ki. Ez az év minden szempontból meghatározó volt az életemben. Hazaérkezésem után a radnóti munkám mellett meghívtak a Francia Tanszékre nyelv- és stílusgyakorlatok tartására, bekapcsolódtam a francia nyelvoktatáshoz szorosan kapcsolódó kontrasztív nyelvészeti kutatásokba, több publikációm jelent meg. Elsőként mutattam ki, hogy a magyar nyelvben is van kötőmód – erre máig nagyon büszke vagyok. Visszatérve a kérdésedre: a Radnótiban a vezetőtanári kinevezés előtt mindenképpen választanom kellett a két szakom között, s ekkor már egyértelmű volt, hogy a francia elsőprő győzelmet aratott, a német óhatatlanul a háttérbe szorult.

Említetted az előbb, hogy a te gimnáziumi osztályfőnököd, Bada tanár úr legendás tanár volt. De ugye tudod, hogy rólad is ezt mondják?

Kinek ne esne jól, ha ezt mondják róla? Kétségtelenül kimagasló eredmény volt, amikor az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen franciából az én tanítványaim álltak a dobogó mindhárom fokán. Két év múlva pedig újabb négy tanítványom került az első tíz közé.

A tanítás mellett tankönyvírásra is futotta az erődből.

Finoman fogalmazok, amikor azt mondom, hogy a hatvanas-hetvenes években a gimnáziumokban kötelezően használt francia tankönyvek nem voltak igazán jók. Életsze-

rútlen, unalmas szövegek követték egymást, és nagyon kevés volt a készségfejlesztő feladat. Minden órához ki kellett valamit találni, gyakorlatokat, dialógusokat gyártani. Amikor 1976-ban tankönyvpályázatot írt ki a Művelődési Minisztérium, természetesen tartottam, hogy induljak rajta. Ha már annyit kritizáltam a régit, meg kell próbálnom jobbat írni. Pályáztam, nyertem, és megírtam a gimnáziumi négy osztály tankönyveit, majd a középiskolai nyelvtant.

Mitől lettek olyan sikeresek a tankönyveid?

A tanulók azért szerették, mert szórakoztató volt. A főhős, Daniel, velük egyidős magyar fiú Párizsba utazik ...

Ez azért rázós lehetett az akkori politikai környezetben...

A hetvenes évek végére már enyhült a szigor... Szóval Párizsban mulatságos dolgok történnek Daniellel. Minden lecke poénnal végződő jelenetre épült, a gyerekek kíváncsian várták a csattanót. A jelenetek eljátszása után különböző szemszögekből kellett elmesélniük a történeteket, miközben a többiek keresztkérdéseket tettek fel nekik, mindezt nagy nevetések közepette. Mindig is meggyőződésemm volt, hogy nem jó az a nyelvóra, ahol egyszer sem nevetnek a tanulók. Nem kis küzdelem árán sikerült azt is elérnem, hogy a nagyszerű karikaturista, Brenner György készítse a rajzokat.

A tanárok is szerették a könyvedet?

Igen, mert a jelenetekhez és a bennük feldolgozott nyelvtani anyaghoz nem kellett külön gyakorlatokat és beszélgetési lehetőségeket kiötlönniük, rengeteg gyakorlat segítette a nyelvi készségek kialakítását. Azt meg különösképpen értékelték, hogy ezek a gyakorlatok rendre megforgatták a korábbiakban már megtanult szavakat.

Milyen voltál mint osztályfőnök?

Lelkes. 1972-ben kaptam meg ezt a lehetőséget. Remek társaság volt. Korábban arra gondoltam, hogy az osztályfőnöki óráknak nincs sok értelme. Nekünk Bada tanár úr mindig magyarórát tartott helyette. „Mi más nevelne hatásosabban, mint az irodalom?” – mondta, és egyetértettünk vele. Tanárként azonban hamar beláttam, hogy az idegennyelvórak nem igazán alkalmasak az iskolai problémák, erkölcsi kérdések megbeszélésére, ezért igenis fontosak az osztályfőnöki órák. Mindent őszintén meg tudtunk beszélni egymással. Sokszor itt is segített a humor. Például szóvá tettem, hogy X tanár úr az osztály fegyelmezetlenségére panaszkodott, mire a gyerekek azzal védekeztek, hogy az illető órai kibírhatatlanul unalmasak. Ekkor prédikáció helyett más megoldást javasoltam. A tábla fölé jelmondatként egy francia aforizmát függesztettünk ki azzal, hogy a jelentése közös titkunk marad: „La vie est courte, mais l’ennui l’allonge.” (Az élet rövid, de az unalom meghosszabbítja.) Az órákon kívül is sok időt töltöttem az osztályommal, nagyon szerettem őket. Közülük került ki a francia tanulmányi verseny három első helyezettje is. Amikor végeztek, 30 éves voltam, de úgy éreztem, hogy a csúcsra érkeztem, most kellene visszavonulnom.

Megmaradt velük a kapcsolatot?

Olyannyira, hogy az egykori gimnáziumi osztálytársaim mellett közülük kerülnek ki a barátaim.

Ha nem tévedek, volt még egy osztályod.

Így igaz. Még pihenőévet se tartottam, mert úgy éreztem, osztályfőnökség nélkül olyan lennék, mint a partra vetett hal. De bevallom, a második osztályomban kevesebb örömöm volt.

Miért?

Osztályfőökként kevésbé találtam meg velük a hangot, meglepett, hogy sokuk számára már tizennégy éves koruktól az érvényesülés volt a fő szempont. Engem meg furdalt a lelkiismeret, hogy nem foglalkozom velük annyit, mint az előzőkkel.

Végül ez a kesernyés élmény sodort el a pályától?

Nem. Ők 1980-ban érettségiztek, és én még négy évet maradtam a Radnótiban. De a tankönyvírásra kötetenként fél év alkotói szabadságot kaptam, és noha egy tagozatos osztályt végig megtartottam, lazult az iskolához való kötődésem. Aztán 1981-ben nyugdíjazták Lukács Sándort, így kiesett egy fontos kapocs. Arra is rájöttem, hogy nem itt akarok megöregedni, váltanom kell. Szerintem csak addig érdemes tanítani, amíg az ember jól érzi magát az iskolában, és amíg ugyanezt az érzést tudja átadni a gyerekeknek is. És tudod, mi volt a végső lökés? Továbbra is jó órákat tartottam, a gyerekek továbbra sem unatkoztak, sokat nevettek, ám unni kezdtem a saját poénjaimat. Eljött a váltás ideje. Az sem volt mellékes körülmény, hogy időközben megszültem, gyermekem született.

Hogyan tovább?

1983 vége felé telefonált Szabolcsi Miklós akadémikus, az Országos Pedagógiai Intézet igazgatója. Francia referensi állást ajánlott, amit ott tantárgygondozónak neveztek. Ez jó átmenetnek bizonyult. Első feladataim között a francia tanárok továbbképzése, az érettségi és az országos tanulmányi verseny anyagainak előkészítése szerepelt. Ám alig fél évre rá a francia nemzeti ünnepi fogadáson odalépett hozzám egy bennfentes ismerősöm: „Hallom, átteszed a székhelyedet a párizsi Magyar Intézetbe.”

Ha egy üzlet beindul...

Két évvel korábban ígéretet kaptam a kihelyezésre, amiből nem lett semmi. Ám 1984 decemberében – láss csodát! – családotul Párizsban találtam magam. Én, aki 15 évig ugyanazon a munkahelyen dolgoztam, hirtelen vándormadár lettem.

Mi volt a munkaköröd?

Eleinte filmreferens voltam, de hamarosan hozzám került az irodalom, az oktatás, a vitaestek vezetése is. Nem véletlenül mondta a feleségem: „Meglásd, előbb-utóbb az üvegestáncot is te fogod ropni a folklórműsorokban.” Ez nem jött be, viszont idővel kineveztek igazgatóhelyettesnek, végül igazgatónak. Közben azért a nyelvtanítással is megmaradt a kapcsolat: az én kezdeményezésemre indult magyarnyelv-oktatás az Intézetben, ami azóta is zajlik. Jut eszembe, még a kint létem alatt megkeresett a Tankönyvkiadó, hogy a rendszerváltás szellemében nézzem át a tankönyvsorozatomat. Politikai szöveg addig sem volt benne, de a nemzeti ünnepek sorából kiiktattam április negyedikét és november hetedikét. Ja, és az egyik illusztráción a parlament tetejéről letöröltettem a vörös csillagot.

Forgalomban van még a könyved?

Régóta nincs, de tudok róla, hogy fénymásolt formában itt-ott ma is tanítanak belőle.

Mikor jöttetek haza Párizsból?

1991-ben, hat és fél év után. Rövid kitérő után a Városházára kerültem a Nemzetközi Kapcsolatok osztályára, majd a főpolgármester titkárságát vezettem.

Mikor lettél nagykövet?

1995-ben. Öt éven át voltam Magyarország állandó UNESCO-képviselője. Mit mondjak, nem bántam, hogy újból Párizsban kell dolgoznom. Közben megválasztottak a világszervezet Végrehajtó Tanácsa elnökének. Megjegyzem, itt is fel tudtam használni az osztályfőnöki technikákat, például amikor a plenáris üléseken 58 tagország képviselőjét kellett ráncba szednem. Miután letelt a mandátumom, visszamentem a Városházára, ahol az újonnan létrehozott Európai Integrációs és Külügyi Irodát vezettem. 2005-től négy évig Tuniszban voltam nagykövet. Szerencsére mindegyik munkámat nagyon szerettem, és néhány hónaptól eltekintve mindvégig azt gondoltam, hogy ez a legjobb időszakom.

Most, nyugdíjasként is ezt gondold?

2010 tavaszán mentem nyugdíjba, a legjobbkor, mert ma már nehezen viselném el a közszolgálattal járó kööttségeket. Hetedik éve heti három alkalommal leúszom ezer métert, és ettől remek a közérzetem. Visszatértem a fordításhoz, hiszen fiatalkoromban nagyszerű francia történészek munkáit ültettem át magyarra. Most elsősorban regényeket fordítok, amit nagy élvezettel csinálok, annál is inkább, mert a kiadóm az utóbbi időben rám bízta a művek kiválasztását. A fordítás rendszeres napi munkát jelent, de szerencsére van időm rá, hogy mindennek alaposan utánanézzek.

Gondolom, nem a pénzért csinálod.

Mondjam azt, hogy éhbérért dolgozom? Élvezetből csinálom.

De mondd, Pali, nem hiányzik a tanítás?

Túl vagyok rajta.

Íme az utolsó interjú, ami a Modern Nyelvoktatás hasábjain a neved alatt megjelenik. Hat év alatt összesen 15 interjút készítettem 17 kollégával. Nyolc nyelv képviselőit faggattam pályafutásukról, akik között akadtak általános iskolai, szakközépiskolai és gimnáziumi tanárok az ország minden szögletéből. Nagyon élveztem a velük való találkozást, ahogy megnyílnak ósdi diktafonom mikrofonja előtt, mesélnek magukról, a nyelvtanári pálya szépségeiről és buktatóiról. Úgy tűnt, ők sem bánják, hogy kérdésekkel bombázom őket.

A magyarok nyelvtudását sokan szidják – joggal. Az interjúk azonban megerősítettek abban a hitemben, hogy erről a nyelvtanárok tehetnek legkevésbé. Ami pedig az interjúalanyaimat illeti, a jó pedagógus mintául szolgálhatnak. Bízom benne, hogy a Modern Nyelvoktatás olvasói osztják a véleményemet.

Medgyes Péter